

SZKOCKI KODEKS OFIAR PRZESTĘPSTW

Ofiarom przestępstw przysługuje szereg praw. Szkocki Kodeks Ofiar Przestępstw (Victim's Code for Scotland) opisuje te prawa, wyjaśnia, jak się z nich korzysta i podaje, do jakich instytucji można się zwrócić z prośbą o dalszą pomoc i poradę.

**The Scottish
Government**
Riaghaltas na h-Alba

WSTĘP

Jesteśmy przekonani, że ofiary przestępstw powinny mieć pewność, że ich głos zostanie usłyszany.

Zdajemy sobie sprawę z potrzeby zaoferowania właściwej pomocy, informacji i wsparcia ofiarom przestępstw, ponieważ odgrywa to kluczową rolę w zapewnieniu wszystkim sprawiedliwego traktowania, dostępności i skuteczności naszego wymiaru sprawiedliwości.

Nowy Szkocki Kodeks Ofiar Przestępstw jasno i w prostych słowach wyjaśnia wszystkie prawa poszkodowanych.

Interesy ofiar powinny być punktem wyjścia naszego wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych, na każdym etapie postępowania powinny one odczuwać, że są wspierane i informowane.

PRAWO DO MINIMUM STANDARDÓW USŁUG

STANDARDY OBSŁUGI PRZEZ INSTYTUCJE WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI W SPRAWACH KARNYCH

Standardy obsługi przez instytucje wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych:

- zapewnią poszkodowanym sprawiedliwy i równy dostęp do usług, traktowanie z szacunkiem i poszanowaniem ich godności niezależnie od tego, kim są, tj. od wieku, niepełnosprawności, płci, ewent. zmiany płci, rasy, narodowości, wyznania, przekonań lub orientacji seksualnej. W razie potrzeby zapewnione zostanie dodatkowe wsparcie i wprowadzone stosowne ułatwienia, aby zagwarantować poszkodowanemu dostęp do informacji i wsparcia.

Instytucje wymiaru sprawiedliwości będą współdziałać ze sobą i organizacjami pomocy dla ofiar i świadków w celu zapewnienia poszkodowanemu możliwie najlepszej obsługi.

Poszkodowany będący w kontakcie z instytucjami wymiaru sprawiedliwości powinien ponadto:

- Być traktowany z respektem, delikatnie, w profesjonalny i niedyskryminujący sposób dopasowany do okoliczności;
- Mieć możliwość uzyskania informacji o postępach w dochodzeniu lub postępowaniu, jeżeli jest to właściwe;
- Móc zrozumieć przekazywane mu informacje i być zrozumianym przy przekazywaniu przez niego informacji;
- Móc liczyć na to, że jego opinia zostanie wzięta pod uwagę;
- W stosownych przypadkach móc efektywnie współdziałać w dochodzeniu i postępowaniu;
- Mieć dostęp do właściwego wsparcia w trakcie i po zakończeniu dochodzenia i postępowania;
- Jeżeli poszkodowany ma mniej niż 18 lat, móc liczyć na uwzględnienie jego najlepszych interesów, biorąc pod uwagę jego wiek, dojrzałość, opinie, potrzeby i obawy
- Być chronionym przed dalszym krzywdzeniem, zastraszaniem i odwetem w trakcie i po zakończeniu dochodzenia i postępowania.

PRAWO DO INFORMACJI

ZGŁOSZENIE PRZESTĘPSTWA

Jeżeli poszkodowany zdecyduje się na zgłoszenie przestępstwa policji, otrzyma tam kartę opieki nad ofiarami przestępstw. Potwierdzi ona na piśmie złożenie skargi i dostarczy użytecznych informacji.

Dalsze informacje o tym, co dalej stanie się z jego zgłoszeniem, zawierają Standardy Obsługi dla Ofiar i Świadków Przestępstw. Egzemplarz tego dokumentu można otrzymać we właściwych instytucjach.

Właściwymi instytucjami są: policja (Police Scotland), prokuratura (Crown Office and Procurator Fiscal Service), Szkocka Służba Sądów i Trybunałów (Scottish Courts and Tribunals Service), Szkocka Służba Więzienna (Scottish Prison Service) i Szkocka Komisja ds. Przedterminowych Zwolnień Warunkowych (Parole Board for Scotland). Dane kontaktowe właściwych instytucji można znaleźć w rozdziale „Z kim się skontaktować” na odwrocie tej broszury.

ZWRACANIE SIĘ Z PROŚBĄ O INFORMACJE DOTYCZĄCE SPRAWY

Poszkodowany ma prawo poprosić o pewne informacje dotyczące sprawy od niżej wymienionych instytucji, a jeżeli ich nie otrzymał, może złożyć formalny wniosek:

- **Od policji - informacje dotyczące decyzji o niepodejmowaniu lub niekontynuowaniu śledztwa i powodów podjęcia takiej decyzji.**
- **Od prokuratury - jeżeli jego sprawy nie wniesiono do sądu, ma on prawo dowiedzieć się dlaczego i poprosić o ponowne rozpatrzenie tej decyzji.**
- **Od Szkockiej Służby Sądów i Trybunałów - terminy posiedzeń sądu, ostateczna decyzja na procesie sądowym lub postępowaniu apelacyjnym i jej powody.**

INFORMACJE O ZWOLNIENIU PRZESTĘPCY (PROGRAM INFORMOWANIA OFIAR PRZESTĘPSTW)

Jeżeli przestępca został skazany na co najmniej 18 miesięcy kary więzienia, poszkodowany może się zarejestrować w Programie Informowania Ofiar Przestępstw (Victim Notification Scheme). Jeżeli postanowi się zarejestrować i jest do tego uprawniony, powinien się skontaktować z prokuraturą, która dostarczy mu formularz do wypełnienia i kopertę do wysłania go do Szkockiej Służby Więziennej.

Program umożliwia poszkodowanym otrzymywanie informacji od Szkockiej Służby Więziennej o zwolnieniu przestępcy z więzienia, śmierci w więzieniu, przeniesieniu go poza Szkocję, uzyskaniu przez niego prawa do przedterminowego zwolnienia, ucieczce z więzienia czy odesłaniu przestępcy do więzienia.

Jeżeli przestępca został skazany na karę więzienia poniżej 18 miesięcy, poszkodowany może napisać do Szkockiej Służby Więziennej z prośbą o zawiadomienie go o zwolnieniu lub ucieczce przestępcy z więzienia. Dalsze informacje o tym, jak to zrobić, można uzyskać od Szkockiej Służby Więziennej.

PRAWO DO UDZIAŁU

PRAWO DO ZROZUMIENIA I BYCIA ZROZUMIANYM

Poszkodowany ma prawo rozumieć, co się dzieje i prawo bycia zrozumianym. W stosownych przypadkach poszkodowanemu może podczas składania zeznania na policji towarzyszyć wybrana przez niego osoba. Wszystko powinno mu zostać wyjaśnione prostym językiem.

PRAWO DO POMOCY TŁUMACZA USTNEGO I PISEMNEGO

Jeżeli poszkodowany ma trudności w zrozumieniu lub mówieniu po angielsku, może poprosić tłumacza o pomoc:

- w zrozumieniu zadawanych mu pytań;
- w zrozumieniu dostarczonych mu informacji;
- w udzielaniu odpowiedzi i dostarczeniu informacji
- w efektywnym komunikowaniu się.

Poszkodowany może też poprosić o przetłumaczenie dokumentu, jeżeli otrzymał go na mocy prawa lub jeżeli jest to potrzebne do umożliwienia poszkodowanemu udziału w dochodzeniu lub postępowaniu.

WYBÓR PRZESŁUCHUJĄCEGO FUNKCJONARIUSZA WEDŁUG PŁCI

Jeżeli poszkodowany jest ofiarą przestępstwa na tle seksualnym, przemocy domowej, handlu ludźmi lub śledzenia przez kogoś, może on poprosić o to, żeby przesłuchiwał go funkcjonariusz policji wskazanej płci. Policja w miarę możliwości spełni tę prośbę, jednak czasami może nie być to możliwe. W takim przypadku powód niemożności spełnienia tej prośby zostanie wyjaśniony poszkodowanemu.

ZEZNANIA POSZKODOWANEGO

W przypadku niektórych poważniejszych przestępstw poszkodowany ma prawo przekazać sądowi pisemne oświadczenie poszkodowanego. Takie oświadczenie składa się zwykle, gdy oskarżony przyznaje się do winy lub zostaje uznany winnym po procesie, ale przed wymierzeniem kary.

Jest to oświadczenie na piśmie, które daje poszkodowanemu okazję powiedzenia sądowi własnymi słowami, jakie skutki fizyczne, psychiczne i finansowe to przestępstwo wywarło na poszkodowanym. Oświadczenie poszkodowanego różni się od zeznań już złożonych na policji, dla prokuratury lub adwokata obrony.

Jeżeli poszkodowanemu przysługuje prawo do złożenia oświadczenia poszkodowanego, skontaktuje się z nim prokuratura.

DZIELENIE SIĘ SWOJĄ OPINIĄ NA TEMAT ZWOLNIENIA PRZESTĘPCY (PROGRAM INFORMOWANIA OFIAR PRZESTĘPSTW)

W ramach Programu Informowania Ofiar Przestępstw poszkodowany może przekazać Szkockiej Służbie Więziennej, Szkockiej Komisji ds. Przedterminowych Zwolnień Warunkowych lub rządowi szkockiemu swoje opinie, gdy rozważa się tymczasowe bądź warunkowe zwolnienie przestępcy lub zwolnienie pod nadzór domowy.

Jeżeli przestępca odbywa karę dożywotniego więzienia i jest uprawniony do zwolnienia warunkowego, poszkodowanemu przysługuje prawo do przedstawienia ustnych i pisemnych oświadczeń Komisji ds. Przedterminowych Zwolnień Warunkowych. Wszystkie inne oświadczenia w ramach Programu Informowania Ofiar Przestępstw dla Szkockiej Służby Więziennej, Szkockiej Komisji ds. Przedterminowych Zwolnień Warunkowych lub rządu szkockiego muszą być przedstawiane na piśmie.

PRAWO DO UDZIAŁU

PRAWO DO OCHRONY I OCHRONY PRYWATNOŚCI

Policja podejmuje kroki w celu wsparcia zgłaszającego przestępstwo i chronienia go przed ponownym skrzywdzeniem, zastraszaniem lub odwetem. W zakresie wsparcia kroki te mogą obejmować:

- **przesłuchiwanie poszkodowanego tylko, gdy jest to konieczne;**
- **ograniczanie takich przesłuchań do minimum; korzystanie ze**
- **specjalnych pomieszczeń i urzędzeń do przesłuchań.**

W niektórych okolicznościach sąd może nałożyć ograniczenia na relacje środków masowego przekazu z procesu poszkodowanego. W razie potrzeby sąd może też uzależnić zwolnienie oskarżonego z aresztu śledczego od specjalnych warunków. Dalsze informacje na temat środków ochronnych można uzyskać od policji i prokuratury.

ŚRODKI OCHRONNE PRAWA CYWILNEGO

Możliwe jest też zastosowanie środków ochronnych przewidzianych przez prawo cywilne, takich jak nakazy sądowe, np. nakaz wstrzymania się od nękania. Adwokat może udzielić na ten temat dalszych informacji i poradzić, czy taki środek byłby właściwy.

PORADA I POMOC PRAWNA

Jeśli aby otrzymać porady i pomoc prawną, należy się zwrócić do adwokata. Jeżeli poszkodowany jest na zasiłkach lub ma niski dochód, może mu przysługiwać finansowa pomoc prawna (Legal Aid). Dalsze informacje na ten temat można otrzymać w Szkockim Urzędzie ds. Finansowej Pomocy Prawnej (Scottish Legal Aid Board).

PRAWA OFIAR PRZESTĘPSTW POPEŁNIONYCH W INNYM KRAJU CZŁONKOWSKIM UE

Nawet, jeżeli przestępstwo nie zostało popełnione w Szkocji, poszkodowany może być uprawniony do ochrony podczas pobytu w Szkocji, np. na podstawie Europejskiego Nakazu Ochrony (European Protection Order, EPO). EPO umożliwia uznanie i wyegzekwowanie nakazu wydanego w dowolnym kraju UE (np. zakazu określonej osobie zbliżania się do oskarżonego) w Szkocji.

Dalsze informacje o EPO można uzyskać w Szkockiej Służbie Sądów i Trybunałów lub na jej witrynie internetowej).

PRAWO DO UZYSKANIA WSPARCIA

DOSTĘP DO WSPARCIA

Poszkodowanemu przysługuje prawo korzystania ze wsparcia dla ofiar przestępstw nawet wtedy, gdy przestępstwo nie zostało zgłoszone na policję.

VictimSupport Scotland świadczy poszkodowanym, świadkom i innym osobom dotkniętym przestępstwem wsparcia emocjonalnego i praktycznej pomocy oraz dostarcza im ważnych informacji. Usługi te są bezpłatne i poufne.

Także szereg innych organizacji, także organizacji wyspecjalizowanych, świadczy poszkodowanym, świadkom i innym osobom dotkniętym przestępstwem bezpłatnego i poufnego wsparcia emocjonalnego, praktycznej pomocy i ważnych informacji. Dalsze informacje o rodzajach oferowanego wsparcia można otrzymać od organizacji pomocy ofiarom przestępstw wymienionych na odwrocie tej broszury.

WSPARCIE DLA OSÓB WYMAGAJĄCYCH SZCZEGÓLNEJ OPIEKI W SĄDZIE (ŚRODKI SPECJALNE)

Niektóre osoby mogą być szczególnie narażone na zagrożenia lub wymagać szczególnej opieki ze względu na sytuację, w jakiej się znajdują lub charakter dowodów, o jakie mogą zostać poproszone w sądzie. Dostępne są różne formy pomocy dla takich świadków w sądzie, np. zeznawanie za pośrednictwem łącza video lub zza zasłony, aby poszkodowany nie musiał patrzeć na oskarżonego. Są to tak zwane środki specjalne.

Dalsze informacje na temat środków specjalnych można uzyskać w prokuraturze lub Szkockiej Służbie Sądów i Trybunałów. Odpowiednie instytucje powinny zapytać poszkodowanego, czy ma jakieś obawy przed składaniem zeznań i pomóc mu wybrać jedną z form składania zeznań.

Wszystkie dzieci (do 18 lat) są uznawane przez prawo za osoby wymagające szczególnej opieki i tak jak domniemane ofiary przemocy domowej, przestępstw seksualnych, handlu ludźmi i śledzenia, są automatycznie uprawnione do korzystania z pewnych standardowych środków specjalnych.

Także świadkowie z zaburzeniami psychicznymi, trudnościami w przyswajaniu wiedzy lub osoby przestraszone czy zdenerwowane perspektywą składania zeznań mogą zostać uznane za wymagające szczególnej opieki. Ocenę, czy dana osoba wymaga szczególnej opieki, przeprowadza prokuratura.

Szkocka Służba Sądów i Trybunałów czuwa też nad tym, aby świadkowie czekali na składanie zeznań w odrębnym pomieszczeniu, a nie razem ze świadkami obrony.

PRAWO DO ODSZKODOWANIA I ZWROTU KOSZTÓW

ZWROT KOSZTÓW

Osoby stawające przed sądem w celu złożenia zeznań są uprawnione do zwrotu stosownych kosztów od prokuratury. W szczególnych okolicznościach świadek może otrzymać zwrot kosztów także wtedy, gdy powiedziano mu w ostatniej chwili, że nie potrzebuje przychodzić do sądu.

O zwrot kosztów podróży do sądu i z powrotem oraz kosztów posiłków można wystąpić, wypełniając formularz na odwołanie wezwania świadka. Wypłaty gotówkowe dokonywane są jedynie w razie, gdy świadek ma poważne problemy finansowe lub znajduje się w nagłej potrzebie. Wyjątkowe koszty, takie jak opłata za taksówkę, bilet samolotowy czy nocleg w hotelu muszą być zatwierdzone z wyprzedzeniem przez prokuraturę.

Osoby samozatrudnione mogą wystąpić o zwrot części kosztów z tytułu utraty zarobków. Na terenie sądu nie ma możliwości oddania dziecka pod opiekę, dlatego też można wystąpić według ustalonego cennika o zwrot kosztów za dodatkową opiekę nad dziećmi. Jeżeli świadek potrzebuje zorganizować opiekę nad swoimi dziećmi, otrzyma zwrot kosztów według ustalonego cennika.

Dalsze informacje o kosztach można uzyskać w prokuraturze lub na jej witrynie internetowej.

SĄDOWY NAKAZ WYPŁATY ODSZKODOWANIA

Jeżeli oskarżony przyzna się do winy lub zostanie skazany, sąd może nakazać mu zapłacenie odszkodowania poszkodowanemu. Sąd zawiadomi poszkodowanego, jeżeli wyda nakaz wypłaty odszkodowania. Jeżeli poszkodowany nie jest zainteresowany odszkodowaniem, powinien tak szybko, jak to możliwe, zawiadomić o tym prokuraturę.

ODSZKODOWANIE ZA ODNIESIONE OBRAŻENIA

Jeżeli poszkodowany w wyniku przestępstwa przemocy odniósł obrażenia fizyczne lub urazy psychiczne, może być uprawniony do odszkodowania.

Urząd ds. Odszkodowań za Obrażenia Odniesione w Następstwie Przeszestw Kryminalnych (CriminalInjuriesCompensation Authority) prowadzi program odszkodowań na terenie Anglii, Szkocji i Walii. Wypłaca on odszkodowania uprawnionym osobom, które stały się ofiarami przestępstw przemocy, na przykład napaści lub przestępstw seksualnych. Wnioski o odszkodowanie składa się w Urzędzie ds. Odszkodowań za Obrażenia Odniesione w Następstwie Przeszestw Kryminalnych. Organizacje pomocy ofiarom mogą pomóc w złożeniu wniosku.

Ofiary wypadków spowodowanych przez nieubezpieczonych lub niezidentyfikowanych kierowców powinny skontaktować się ze Stowarzyszeniem Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Motor Insurers' Bureau, MIB).

ZWROT MIENIA

Po zakończeniu procesu (i ewentualnej apelacji), jeżeli przedmioty należące do poszkodowanego wykorzystano jako dowody, w większości przypadków policja mu je zwróci. W niektórych przypadkach zapytają poszkodowanego, czy chciałby zwrotu swoich rzeczy, na przykład jeżeli są one uszkodzone. Szkocka policja i prokuratura opracowały wspólne wytyczne na temat zwracania mienia poszkodowanym. Można poprosić jedną z tych instytucji o tekst tych wytycznych albo znaleźć go na ich witrynach internetowych.

Z KIM SIĘ SKONTAKTOWAĆ I JAK SKŁADAĆ SKARGI

W razie dalszych pytań na temat swoich praw prosimy zwrócić się do właściwej instytucji:

Policja:

Utrzymywanie porządku publicznego, ochrona ludności i jej mienia, zapobieganie przestępstwom, wykrywanie przestępstw i prowadzenie dochodzeń -

101 (nie w nagłych przypadkach), **999** lub **112** (alarmowe)

Prokuratura:

Otrzymywanie od policji zgłoszeń o popełnieniu przestępstw, podejmowanie decyzji o tym, jakie działania podjąć, czy skierować sprawę do sądu; wzywanie świadków oskarżenia do sądu -

01389 739 557 EnquiryPoint@copfs.gsi.gov.uk

Szkocka Służba Sądów i Trybunałów:

Dostarczanie personelu i obiektów dla potrzeb sędziów, umożliwianie przeprowadzania procesów -

0131 444 3455 csbenquiries@scotcourts.gov.uk

Szkocka Służba Więzienna:

Zajmowanie się przestępcami; dostarczanie poszkodowanym informacji w ramach Programu Informowania Ofiar Przestępstw, m.in. o uprawnieniu przestępcy do zwolnienia. Punkt informacyjny o zwalnianiu przestępców skazanych na poniżej 18 miesięcy więzienia -

0131 244 8745 gaolinfo@sps.pnn.gov.uk

Szkocka Komisja ds. Zwolnień Warunkowych:

Ocena ryzyka dla społeczności lokalnej w razie zwolnienia przestępcy, rozpatrywanie oświadczeń poszkodowanych w ramach Programu Informowania Ofiar Przestępstw -

0131 244 8373 ParoleBoardforScotlandExecutive@scotland.gsi.gov.uk

Jeżeli poszkodowany uważa, że naruszono któreś z jego praw, może on złożyć skargę do właściwej instytucji, prosząc ją o informacje na temat jej procedury składania skarg. Objasnienie tych procedur można też znaleźć na ich witrynach internetowych.

Dalsze informacje na temat praw ofiary przestępstwa można znaleźć na mygov.scot/victim-rights-scotland

OGÓLNOKRAJOWE ORGANIZACJE WSPIERAJĄCE I INNE INSTYTUCJE

Abused Men in Scotland: Świadczy wsparcie dla mężczyzn będących ofiarami przemocy domowej – **0808 800 0024** contact@amis.org.uk

ChildLine: Prywatne i poufne usługi dla dzieci i młodzieży – **0800 1111**

Children 1st / Parentline: Pomaga chronić szczególnie zagrożone dzieci, świadczy praktyczne porady i wsparcie rodzinom przeżywającym trudności – **08000 28 22 33** parentlinescotland@children1st.org.uk

Urząd ds. odszkodowań dla ofiar przestępstw karnych (CriminalInjuriesCompensationClaims): Wypłaca odszkodowania niewinnym ofiarom przestępstw przemocy – **0300 003 3601**

Stowarzyszenie Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Motor Insurers' Bureau): Zwalcza prowadzenie nieubezpieczonych pojazdów i pomaga ludziom poszkodowanym w wyniku takiego przestępstwa – **01908 830 001**

National Stalking Helpline (Krajowa Gorąca Linia dla Ofiar Śledzenia): **0808 802 0300** advice@stalkinghelpline.org

PETAL Support: Niesie pomoc rodzinom i przyjaciółom ofiar morderstw i samobójców – **01698 324502** info@petalsupport.com

RapeCrisis Scotland: Oferuje wsparcie, informacje i porady dla ofiar gwałtu i wykorzystywania seksualnego – **08088 01 03 02** support@rapecrisisscotland.org.uk

Sacro: Organizacja oferująca pomoc w realizowaniu sprawiedliwości naprawczej we wspólnotach lokalnych – **0131 624 7270**

Scottish DomesticAbuseHelpline (Szkocka gorąca linia dla ofiar przemocy domowej): **0800 027 1234** info@sдах.scot

Scottish Legal Aid Board (Szkocka Komisja ds. Finansowej Pomocy Prawnej): Dostarcza środki finansowe dla osób kwalifikujących się do otrzymania pomocy prawnej i zastępstwa prawnego – **0131 226 7061** general@slab.org.uk

Scottish Women's Aid (Szkocka Pomoc dla Kobiet): Sprawdza, czy kobietom i dzieciom, które doświadczyły przemocy domowej, udzielono potrzebnego im wsparcia – **0131 226 6606** info@scottishwomensaid.org.uk

VictimSupport Scotland (Szkocka Służba Pomocy Ofiarom Przestępstw): Ofiarom i świadkom przestępstw udziela wsparcia i informacji – **0345 603 9213**

Dalsze egzemplarze tej broszury dostępne są na życzenie także w postaci taśmy dźwiękowej, powiększonym drukiem i w wersjach obcojęzycznych – prosimy dzwonić pod **0131 244 4227**.

Aby otrzymać niniejszy dokument w innej wersji językowej, na kasecie lub w wersji z powiększonym drukiem, prosimy o kontakt: **0131 244 4227**

اس دستاویز کی مزید کاپیاں آڈیو کیسٹ پر اور بڑے حروف کی چھپائی میں اور کمیڈٹی کی
0131 244 4227 زبانوں میں طلب کیے جانے پر دستیاب ہیں، برائے مہربانی اس پتہ پر رابطہ کریں:

此文件有更多備份，如果需要，語音版本和大字體版
本及少數種族語言版本也可提供，請聯絡：**0131 244 4227**

يمكن أن تطلب النسخ الأخرى من هذا المستند كالتسجيل الصوتي والخط المكبر
ونسخ بلغات أخرى، يرجى الإتصال على: **0131 244 4227**

**Gheibhear lethbhreacan a bharrachd ann an cruth
ris an èistear, ann an clò mòr agus ann an cànan
coimhearsnachd. Cuir fios gu: 0131 244 4227**

© Crown copyright 2015

O dalsze egzemplarze prosimy zwrócić się na adres:

The Scottish Government
St. Andrew's House
Regent Road
Edinburgh
EH1 3DG

Tel: 0131 244 4227

ISBN: 978-1-78544-891-1

Ta broszura jest również dostępna na mygov.scot/victims-code-scotland